

K reformě řádu živnostenského.

I.

K nejvýznačnějším zjevům dnešního vývoje hospodářského náleží dle Sombarta neobyčejný vzrůst významu průmyslu v celkovém hospodářství národním. Roste jednak nesmírně počet prům. obyvatelstva ve všech zemích kapitalistické kultury. Obyvatelstva tohoto přibývá rychleji, nežli činí celkový přírůst obyvatelstva vůbec, takže obyvatelstvo průmyslové tvoří vždy větší procento zalidnění celkového. Z 1000 osob výdělkově činných patřilo dle posledních sčítání lidí k průmyslu ve Velké Británii a Irsku 537, ve Švédsku 407, v Belgii 382, v Nizozemí 322, ve Francii 279, v Itálii 276, v Dánsku 239, v Norsku 229, v Rakousku 219, v Uhrách 126, ve Spojených Státech Severoamerických 241. V Čechách patřily ze 100 osob povoláním činných k zemědělství v r. 1869 54 osoby, v r. 1900 toliko 41, k průmyslu v r. 1869 31, v r. 1900 36, k obchodu a tržbě v r. 1869 4·8, v r. 1900 8·5, takže průmysl, obchod a doprava zaměstnává dnes v Čechách již o 4% více osob povoláním činných, nežli samo zemědělství, kdežto v r. 1869 zemědělství zaměstnávalo o 18% obyvatelstva více, nežli průmysl, obchod a doprava dohromady.

Toto sesílení významu průmyslu pro sociální rozvrstvení obyvatelstva jakožto celku nabývá ještě výraznějšího osvětlení, roztrídíme-li dle povolání obyvatelstvo vůbec, tedy nejen obyvatelstvo v určitých povoláních činné, nýbrž i obyvatelstvo nepřímě k jistému povolání příslušející, t. j. svým živitelem a vydržovatelem na tomto povolání závislé. Na osoby, které svým povoláním v zemědělství jsou činny, odkázáno jest totiž mnohem méně osob příslušných, nežli v průmyslu a obchodu. Tak na př. napočítáno bylo v Čechách všech osob, závislejších výživou svou na zemědělství, r. 1900 2·26 milionu, osob příslušných, t. j. závislejších na průmyslu 2·65 milionu, tedy bezmála o 400.000 více; relativně počítáno náleželo r. 1900 ze 100 osob všeho obyvatelstva v Čechách k zemědělství 35·7, k průmyslu 41·9 a k obchodu 10·7.*)

* Srovn. článek Dra. Živanského v t. l. 1905 str. 131 a násl.

Veškeren přírůstek obyvatelstva jde do měst a středisek průmyslu a z tohoto vnitřního stěhování, z tohoto soustřeďování se obyvatelstva v městech vznikají otázky sociální i národní (české menšiny v průmyslových a báňských okresích německých.)

Toto obyvatelstvo průmyslové také vždy více pro výrobu znamená. Čím vzdělanější dělník, čím více a lepších strojů a čím vůbec více kapitálu připadá na jednoho dělníka, tím větší jest jeho výkonnost (dělník americký, anglický a německý naproti italskému, ruskému a j.).

Tento rostoucí význam průmyslu pro stát a hospodářství národní jeví se i ve složení státních příjmů. Tak na př. v Rakousku klesl výnos daně pozemkové v letech 1868—1897 o 6% a klesá od té doby neustále, kdežto výnos daně domovní stoupl v týchž 30 letech o 100%, daně výdělkové o 54%, daně příjmové o 146%. Daň pozemková, která činila v roce 1890 ještě 70·47 mil. K, klesla do roku 1900 na 56·04 mil. a r. 1904 dokonce na 51·2 mil. korun, kdežto daň výdělková všeobecná a z podniků veřejně účtujících činila v roce 1904 dohromady 84·3 mil., osobní daň z příjmu, z níž na obyvatelstvo agrární připadá sotva desítina, 55·9 mil. a domovní daň činžovní 73·2 mil. korun. Daně realní, které činily dříve převážnou většinu všech daní přímých, tedy co do významu svého pro státní finance, vyjímajíc jediné daň činžovní, ustavičně klesají. Páčí-li se hodnota celkové produkce zemědělské v Rakousku ročně na 2000 milionů korun, odhaduje se hodnota výroby průmyslové na 5 až 5½ miliardy.

Postupem industrialisace státu mění se i ráz výroby zemědělské; obilí ustupuje výnosnějšímu pěstování rostlin průmyslových (ječmen, cukrovka); vzrůstá se dobytčářství, mlékaření, výroba másla a sýra, zelinářství a ovocnářství a podobná odvětví zemědělské výroby, určená pro mohutnou blízkou spotřebu koupě schopného obyvatelstva průmyslového; roste intensita hospodaření rolnického (meliorace, stroje, umělá hnojiva, výběr semen a p.) družstevní ruch, vlastní zpracování surovin rolníkem atd.

Příčinami tohoto nadprůměrného vzrůstu průmyslové výroby jsou dle známých vývodů Sombartových především stále zmenšování průmyslové činnosti ve vlastní domácnosti pro vlastní spotřebu. To, co bývalo dříve vedlejší prací rodinnou — pečení chleba, předení, tkaní, šití prádla, šatstva atd. — dnes jest předmětem samostatné průmyslové práce na výdělek podnikané a statistikou zjišťované.

Je-li toto odvětví průmyslové výroby ovšem toliko náhradou dřívější domácnostní výroby a neznamena-li tedy stoupnutí průmyslové produkce v celku, nastal skutečný přírost její rozmnožením a zušlechtěním potřeb lidských, které vesměs spadají na účet výroby průmyslové. Suroviny zůstaly tytéž, jen některé nové k nim přibýly buď vlastním pěstováním neb přívozem z ciziny, avšak průmyslové jejich zpracování jest nyní daleko rozmanitější a jemnější.

Vedle této větší potřeby průmyslových výrobků pro vlastní potřebu v zemi, pro nejdůležitější a nejbezpečnější trh domácí, stoupá dále průmyslová výroba pro vývoz jakožto náhrada za nezbytný přívoz surovin z ciziny. Nejen že dovážíme nezbytné nám suroviny exotické (bavlnu, jutu a pod.), jsme vždy větší měrou nuceni přivážeti z ciziny i potřebné suroviny k doplnění vlastní nedostačující již produkce domácí (len, vlna, dříví, kůže a j.). Konečně ani potraviny ve vlastním zemědělství vytěžené nedostačují dnes v žádném z kulturních států evropských k výživě domácího obyvatelstva a jest tudíž potřebí průmyslové práce pro export k zaplacení potravin, pro obyvatelstvo v cizině zakoupených.

Sombart uvádí i další ještě příčinu vzrůstu průmyslové výroby: nahrazování látek organických, těžených zemědělstvím, látkami neorganickými, které těží průmysl; na př. dříví nahrazováno jest ve stavbě lodí, domů, zhotovování nástrojů atd. železem, jako palivo pak uhlím; na místě tažných zvířat užíváme vždy více motorů mechanických (lokomotivy, elektrické vagony, automobily, motocykly atd.), barviva přirozená nahrazují se umělými a p.

Tohoto vzrůstu počtu a významu průmyslové výroby neúčastní se však drobná výroba průmyslová. Naopak význam její v celku hospodářství národního v posledním století neobyčejně klesl. Drobná výroba průmyslová ukojuje totiž především vždy menší procento průmyslové potřeby člověka vůbec. Kdežto ve středověku výroba řemeslnická ukájela bezmála veškerou průmyslovou potřebu člověka, přinesla nová doba množství nových výrobků, které vůbec řemeslem vyráběny nejsou. Vznikla celá nová odvětví průmyslová, provozovaná hned od počátku ve formách velkovýroby, na př. výroba cukru, čokolády, parních strojů, vagonů, chemické výrobky atd.

Průmyslová velkovýroba nestaví se však ve svých nových odvětvích jen vedle dosavadní drobné výroby, nýbrž staví se druhdy

i proti ní v oborech, které byly dosavad výhradním panstvím drobné výroby průmyslové, buď tak, že řemeslo na celé čáře zatlačeno je velkopřůmyslem, na př. přadláctví, tkalcovství, plátenictví, soukenictví, hodinářství, knoflíkářství, cvočkářství, puškařství, většinou i kloboučnictví atd., nebo aspoň tak, že továrna obírá se ve výrobě prvním zpracováním materiálu, takže pak řemeslu zbývá toliko zkrácený proces výrobní, na př. zámky, šrouby, plechy, přířezávání dříví atd., nebo odebírání drobné výrobě některé výrobky nebo druhy výrobků vůbec. I vznik a užívání nových surovin zúžuje dosavadní obor řemesla, na př. lana drátěná místo konopných, na místě pravých drahokovů chemické nápodobniny atd.

Ukazuje-li nám však přece statistika závodová, že v poměru k počtu obyvatelstva malých živností celkem co do počtu neubývá, někdy spíše přibývá, a udržuje-li se i v leckterém z těch odvětví, která platívají za výlučné působiště velkopřůmyslové výroby, poměrně dosti značný počet závodů menších a nejmenších, dlužno z toho scuditi, že drobná výroba průmyslová nezaniká tak, jak zejména pod vlivem Marxova učení bylo předpokládáno, třeba že nám statistické číslice o počtu živnostnictva ničeho ještě nepovídají o tom, jak se těmto živnostníkům daří a zdaliž ti, kteří ve výkazech statistických uvedeni jsou jakožto samostatní drobní podnikatelé, jsou také samostatní hospodářsky, nejsou-li totiž závisli na továrně nebo velkoobchodu. Ke dvěma věcem směřuje totiž snažení řemeslníkov: chce zůstatí především výrobcem samostatným, za druhé pak očekává od zaměstnání svého výživu, stavu svému přiměřenou, práce průmyslová má mu opatřiti hmotný podklad pro existenci jeho asi právě tak, jako rolnická živnost sedlákovi.

V obou těchto směrech drobný výrobce průmyslový vývojem moderního hospodářství cítí se ohroženým a hledá záchranu své samostatnosti a slušné výživy.

Záchranu tuto spatřuje živnostník v Rakousku a částečně i v Německu v opatřeních zákonodárných. Svoboda živnostenská, t. j. volný zpravidla přístup ke všem živnostem pro každého svéprávného občana, zaplatí-li toliko předepsanou daň, má býti na prospěch maloživnostnictva omezena a pomocí závažných organizací stavovských má býti živnostníku umožněno jednak sdružením sil pracovních i kapitálových účastniti se výhod velkovýroby, jednak zjednatí si zařízeními humanitními podobného zabezpečení

existence v případě nemoci, invalidity a stáří, jakého následkem státního pojišťování dělnického účastno jest průmyslové dělnictvo.

Snažení tomuto zákonodárství rakouské od r. 1883 hledí co možná vyhověti. Novellou živnostenskou z r. 1883 zaveden průkaz způsobilosti pro nejobyčejnější živnosti, ke starodávným živnostem patřící, a reforma společenstev živnostenských, novellou z r. 1897 nově upraveny předpisy o učednictví a společenstvech, novellou z r. 1902 omezen velkoobchod na prospěch drobných živností obchodních a výrobních.

V únoru r. 1905 podala vláda poslanecké sněmovně novou předlohu zákona na změnu a doplnění živnostenského řádu. Také tato osnova má býti dle znění důvodů pokusem podporovati a účinně pěstiti organizační snahy živností opatřeními zákonodárnými a vyhověti zároveň odůvodněným požadavkům, ke vnitřnímu zdokonalení řemesla a výchově způsobilého dorostu směřujícím, aniž by se tím prý do pozadí stavěly neb dokonce porušovaly životní zájmy jiných činitelů, pro hospodářské prospívání státu vysoce prý důležitých. Jinými slovy: vládní osnova má ráz výlučně maloživnostenský, má se jí vyhověti požadavkům drobných výrobců a obchodníků, zákonné upravení velkovýroby a velkoobchodu má však jí zůstatí nedotčeno.

Základním hlediskem bylo tedy prohloubení a upravení společenstevní organisace živnostnické, racionelní zdokonalení průkazu způsobilosti. V tomto směru zavedla vládní předloha povinné zkoušky učednické při živnostech řemeslných, zotříkla předpisy o držení učňů a návštěvě škol pokračovacích, o udílení dispensí a náhradě průkazu způsobilosti vysvědčeními odborných škol průmyslových; ve směru organizačním pak podporovala tvoření společenstev odborných a svazů společenstevních i sekcí odborných, rozšiřovala účely společenstev v oboru hospodářském i humanitním, rozmnožovala jich kompetenci udělením práva rekursního a pod. Konečně zvláštní ochranu chtěla vládní osnova poskytnouti oněm kategoriím živnostnictva, které prý přes značnou snahu o zlepšení svého postavení zvláště těžce trpí nepřízní poměrů, jako prý živnosti hostinské a výčepnické, kominictví a řemesla oděvnícká.

Tento základní ráz vládní předlohy, jakožto ryze maloživnostnické, byl také dle prohlášení ministra Calla příčinou, proč ani tentokráte nepříkročeno k revisi celého řádu živnostenského, nýbrž k reformě opět jenom novellační.

První čtení vládní předlohy, jež počalo v poslanecké sněmovně 23. února 1905, skončilo po obšírné, většinou prázdné debatě dne 11. března 1905 příkázáním předlohy živnostenskému výboru. Živnostenský výbor nespíchal s projednáváním předlohy; nakonec však neutuchající živnostnické hnutí, odpor, jež vládní předloha budila jak v kruzích živnostnických a obchodnických, tak i mezi dělnictvem, a obava, že by takto při obyčejném způsobu projednávání vládní předlohy nedošlo k jejímu uzákonění ještě před skončením této periody zákonodárné, takže by pak nové sněmovně, snad již na podkladě jiných řádů zvolené, musila být předložena osnova opět, vedly k tomu, že k pilnému návrhu poslance Plačka bylo ve schůzi poslanecké sněmovny dne 4. července 1905 usneseno, aby živnostenský výbor prohlášen byl za permanentní, by předloha za letní prázdně parlamentní výborem projednána a v podzimním zasedání sněmovně ke druhému čtení předložena být mohla.

V řadě schůzí ode dne 17. července do 14. září 1905 stálý výbor živnostenský, vzav za podklad vládní předlohu, neomezil se na ni, měnil ji v předpisech, kterých se nedotýkala, a provedl dalekosáhlé další změny a doplňky v celém živnostenském řádě, vyjímajíc v podstatě toliko ustanovení o provozovnách živnostenských a o živnostenském personálu pomocném.

Mezi nejzákladnější změny živnostenským výborem přijaté náleží: zostření průkazu způsobilosti pro živnosti řemeslnické předepsáním obligatorní zkoušky mistrovské, zavedení průkazu způsobilosti pro detailní živnosti obchodní a pro živnosti hostinské a výčepnické a zavedení obligatorních teritoriálních svazů společenstevních. Hodíme promluvit o změnách, které týkají se průkazu řemeslnické způsobilosti a společenstev i svazů společenstevních.

II.

V předpisech o průkazu řemeslnické způsobilosti mělo být dle vládní předlohy nejvýznačnější změnou zavedení obligatorní zkoušky učednické pro živnosti řemeslnické (§ 104. b—c). Společenstva měla se nyní postaratí o to, aby se učňové v řemeslnických živnostech zaměstnaní podrobili na konci učební doby zkoušce, jíž by prokázali, že si osvojili vědomosti a zručnosti v dotčené živnosti potřebné. Vláda se k tomuto návrhu odhodlala v domnění, že organizace a z odbornění společenstev živnostenských obligatornost zkoušek učednických již připouští, slibujíc si od nich vý-

sledky v tom směru, že nebude potom potřebí zřizovati, jak narmnoze bylo požadováno, vzorné cvičné dílny, do nichž by museli choditi učňové, u kterých by se ukázalo potřebným doplnění mistrovského učení, ani ustanovovati státní učednické inspektory k dozoru nad učednictvím vůbec. Zkušební komise měly skládati se rovným dílem ze zaměstnavatelů i pomocníků, předsedu měl jmenovati na tři léta úřad živnostenský, přibíraje k tomu i způsobilé učitelské síly škol odborných, přisedící měli býti jmenováni od případu k případu. Učeň zkoušku mohl opakovati, neobstál-li; musil však obdržeti — po uplynutí maximálně přípustného prodloužení doby učební — výuční list, když ani při opakování zkoušku nesložil.

Naproti jedinému odpůrci, který (posl. Eldersch) připouštěl zkoušku učednickou nanejvýš jako fakultativní, vláda (dr. Hasenöhr) ji hájila jakožto účelnou uzávěrku poměru učebního; obtíže obligatorního zavedení jejího nejsou prý nepřekonatelný. Dosud bylo provedení zkoušek učednických zůstaveno společenstvům, nyní však musí prý býti organisováno státem.

Dokonce již zástupci živnostníci přeceňovali význam zkoušky tovaryšské: obligatorní zavedení její má dosavadní průkaz o zaměstnání v dotyčné živnosti (Verwendungsnachweis) přetvořiti teprv ve skutečný průkaz způsobilosti: »odloží-li se povinná zkouška tovaryšská opět na budoucno, zůstane živnostenská reforma neproveditelnou«. Tovaryšská zkouška bude prý jeviti vychovávací účinek netoliko u učedníka, nýbrž »ještě větší měrou« u mistra; jak prý se může čeliti vykořisťování učňů, nebude-li lze vypátrati, kým jest prováděno; zkouška bude tu kontrolou, aby učňové nebyli využitkováni, nýbrž něčemu řádnému se naučili.

Přijato bylo konečně znění, že společenstva mají se postarati o to, aby všichni učňové v řemeslnických živnostech na konci učební doby podrobili se tovaryšské zkoušce, která má podati průkaz o tom, že si učeň osvojil vědomosti a zručnosti pro tovaryše potřebné. A stejné opatření má učiniti živnostenský úřad ohledně těch učňů, kteří jsou zaměstnáni v analogických závodech továrních nebo v podnicích řemeslnických k žádnému společenstvu nepřináležejících. Termin zkouška učednická nahrazen zkouškou »tovaryšskou«, cíl její pak naproti vládní předloze obmezen tím, že dle předlohy měl učeň prokázati, že si osvojil znalosti a zručnosti v dotčené živnosti potřebné, kdežto dle snesení výboru stačí nyní vědomosti a zručnosti potřebné pro tovaryše v dotčené živnosti.

Zkouška se skládá před zkušební komisí, od dotčeného společenstva utvořenou; súčasněná společenstva mohou se však dohodnouti o tom, aby jejich učňové skládali zkoušku před komisí u jednoho z těchto společenstev utvořenou.

O složení komise rovněž debatováno: dle osnovy měl předsedu komise jmenovati (na tři léta) úřad po slyšení obchodní komory; nechť členů komise k dosavadním komorám obchodním a živnostenským dala podnět k návrhu, aby slyšeno bylo zde pouze představenstvo společenstva resp. po případě svazu společenstevního. Na konec — po obhájení komor zástupci vládními — učiněn kompromis, že předsedu jmenuje na tři léta úřad po návrhu společenstevního představenstva po slyšení obchodní komory a — je-li tu — též svazu společenstevního.

Přisedící mají býti 2—4, jeden musí býti vzat z tovaryšůf nejméně čtyři léta v živnosti činných, ostatní ze živnostníků, »kteří nejméně tři léta svoji živnost úplně vykonávají.« Sama vláda opustila zde svými zástupci svůj původní princip paritního zastoupen, pomocnictva ve zkušebních komisích, kterým se měl (dle motivů oživení ruch společenstevní, podněcovati horlivost a zájem nesamostatného dorostu na životě společenstevním a připravovati intensivnější vybudování dosud prý bohužel opozdilé organisace hromad pomocnických! Dle přijatého znění tudíž bude pouze jeden pomocník, i když bude komise míti celkem čtyři přisedící. Společenstevní resp. pomocnická hromada založí na tři léta listinu přisedících, z nichž pak od případu k případu určí přisedící pro dotýčnou komisi představenstvo společenstva. Po první čtyři léta po uzákonění novely mohou býti v listinu přisedících pojatai též pomocníci, kteří zkoušku tovaryšskou nesložili — později tedy jen zkoušení »tovaryši«. Pro přisedící ze živnostníků není určena zvláštní kvalifikace žádná. Pro učně tovární, železniční a pod., nebo k žádnému společenstvu nepatřící zřídí podobné zkušební komise úřad po slyšení obchodní komory.

Osnova výboru rozlišuje tedy mezi »tovaryšem« po složené zkoušce tovaryšské a »pomocníkem« beze zkoušky.

Zkušební řády o postupu při zkoušce, o rozsahu a druhu zkušební látky a výšce taxy zkušební, kterou má platiti učeň, vydává politický úřad zemský pro jednotlivá společenstva (dle rozličných kategorií řemeslnických živností) k návrhu společenstev po slyšení obchodní komory a je-li tu, společenstevního svazu, pro učně tovární a železniční, ke společenstvům nepatřící, zemská vláda

po slyšení komor. Náklady zkoušek nesou společenstva (u továrních atd. učňů komory), jimž připlývají též taxy zkušební. Práce pro zkoušku zhotovené mají se veřejně vystaviti. O zkoušce vydá komise nekolkované vysvědčení, je-li výsledek zkoušky příznivý, zanesse se vysvědčení do listu tovaryšského. Neobstojí-li učeň při zkoušce, určí mu komise lhůtu pro opakování zkoušky.

Pomocníci, kteří před platností tohoto zákona učební dobu řádně odbyli, mají právo zkoušce tovaryšské dobrovolně se podrobiti a když neobstáli, ji opakovati.

Nesloží-li učeň předepsanou zkoušku učednickou (tovaryšskou) před skončením učební doby, prodlouží se mu tato, nejdéle však o půl roku (§ 99. b), odst. 6.). K tomu navrhoval posl. Kitschelt aby učeň při zkoušce propadlý byl na dobu prodlouženého učení dán k doplnění výcviku k jinému mistrovi a to na útraty mistra, u něhož učeň strávil dobu učební.

Návrh byl zamítnut, zůstalo však v platnosti dnešní ustanovení (§ 100., posl. odst.), že mistr, který svou vinou přivodí více než 14denní průtah učňova přijetí nebo propuštění, dopouští se přestupku řádu živnostenského, a dle § 133. a, přijatého ve znění vládní předlohy, má býti právo držeti učně nebo mladistvé pomocníky odňato živnostníkům, kteří přes předchozí opěťované tresty zavinili delší než 14denní průtah učňova přijetí nebo propuštění. Zároveň však ustanovuje § 98., 4. odst., že může býti právo držeti učně odňato mistrovi, plyne-li z výsledku zkoušky učednické (tovaryšské), že neuspokojivým úspěchem učně vinen jest mistr. V tom je tedy jakýsi odpor, který při konečné redakci musí býti odstraněn.

V sezení dne 9. srpna 1905 přijal však živnostenský výbor jako další stěžující podmínku nastoupení živností řemeslnických zásadně obligatorní zkoušku mistrovskou, která má podati »průkaz způsobilosti k samostatnému provádění obyčejných prací dotčené živnosti a výpočtu nákladů, jakož i vědomostí k samostatnému provozování živnosti jinak potřebných, zejm. v knihvedení«, a dne 30. srpna jednáno o způsobu jeho provádění.

Zkouška mistrovská skládá se před zvláštní zkušební komisí, která sestává dle usnesení výboru z předsedy a nejméně dvou přísedících; sestavuje ji živnostenský úřad, jmenuje členy její z listiny zkušebních komisařů, které volí valná hromada společenstva k návrhu představenstva společenstevního, po případě po vyslyšení

svazu společenstevního. Zkušební komisaři musí býti však vždycky vybráni z toho oboru, jemuž zkoušený kandidát přísluší.

Počet členů zkušební komise, řízení před komisí, postup zkoušky a výšku zkušebních tax ustanovuje zkušební řád který vydává politický úřad zemský po vyslechnutí společenstevních svazů (nikoliv též obchodních a živn. komor) — nepraví se, zdali pro každé společenstvo zvlášť, nebo jednotně pro celý obor řemeslnický v celé zemi.

Podle návrhu referentova (posl. Schneider) měl býti předsedou zkušební komise starosta společenstva, který měl určovati též členy komise zkušební; návrh padl však následkem odporu dra Hasenöhrla stejně jako další pak návrh Schneidrův, aby starosta resp. jeho náměstek měli právo zkouškám býti přítomni.

Taxy zkušební plynou do pokladny společenstva, které s druhé strany nese výdaje zkoušky. (Eldersch marně navrhoval, aby zkoušky byly bezplatné a zkušební komisařství úřadem čestným.)

K mistrovské zkoušce mají býti připuštěni pouze ti pomocníci (tovaryši), kteří s úspěchem odbyli zkoušku tovaryšskou a nejméně po tři léta v živnosti jako pomocníci (tovaryši) byli zaměstnáni. Zkoušku lze opakovati; v jaké lhůtě, osnova neudává, není také třeba, protože bez ní zůstane tovaryšem.

Průkaz způsobilosti pro živnosti řemeslnické má tedy dle usnesení výboru (§ 14.) zahrnovati průkaz

1. řádného skončení poměru učebního předložením tovaryšského listu od společenstva vydaného, nebo — nepřináleželi učební pán k žádnému společenstvu — vysvědčení učebního od obecního úřadu potvrzeného;

2. několikaletého zaměstnání pomocnického v dotčené živnosti, ať po řemeslnicku, ať po továrnicku provozované předložením vysvědčení pracovního;

3. s úspěchem složené obligatorní zkoušky mistrovské.

Ustanovení tato mají však nabýti působnosti teprv za tři léta po tom, co novela vstoupí v život. Po třech letech by tedy nemohl nikdo nastoupiti živnost řemeslnickou, kdo by nesložil zkoušky tovaryšské a mistrovské. Dle vládní předlohy mělo nesložení zkoušky učednické jen za následek prodloužení doby učební — jakmile (po 3 letech) nový zákon by ve všech svých ustanoveních působiti začal, nemohl by učedník, který by zkoušku tovaryšskou nesložil, vůbec již nikdy státi se samostatným řemeslníkem, protože bez ní by nebyl připuštěn ke zkoušce mistrovské a bez složení zkoušky

mistrovské nemá přístupu k samostatnému provozování živnosti řemeslnické!

Zajímavé byly důvody, uváděné v rakouském živn. výboru pro obligatorní zkoušku mistrovskou. Poskytne prý ochranu jak zákazníkům proti fušerům, tak řemeslníkům samým, živnostník bude se musit leccemus pro ni učit, co jej ochrání, aby podnikal něco, k čemu nemá schopností; ne každý, kdo složil zkoušku tovaryšskou, je schopen samostatně provozovati řemeslo; pozvedne stavovské sebevědomí, zamezí nesolidní konkurenci mistrů nedostatečně vycvičených; nebude-li přijata, může výbor své práce ihned přerušiti, protože pak by neměly ceny; jest jen konsekvencí zkoušky tovaryšské, byla-li tato přijata, nechtějí živnostníci zastaviti se v polou cestě; racionelní vybudování průkazu způsobilosti jest možno jen zavedením zkoušky mistrovské; je tak starým požadavkem řemeslníků, že se bez jejího zavedení v novém zákoně obejít nelze, fakultativní zkouška by neměla smyslu; jak může vládní předloha sama žádati, aby pouze ten směl držeti učně, kdo má potřebné vědomosti odborné, když by tyto znalosti jeho nebyly zjištěny; nelze prý jen pořád nabývání vědomostí a zručností jakožto potřebné vychvalovati; průkazu těchto vědomostí jako podmínce nastoupení živnosti brániti, a není-li této zkoušky nikde v cizině, proč mělo by rakouské zákonodárství stále jen za cizinou pokulhávati.

Máme v tomto usnesení o závaznosti zkoušky mistrovské pro nastávající řemeslníky unikum evropského zákonodárství živnostenského.

V Německu je od 1. října 1901 na základě zákona ze dne 26. července 1897 zavedena zkouška mistrovská jakožto fakultativní, ku které jsou připuštěni, kdož alespoň po 3 tři roky jako pomocníci v řemesle byli činní. Zkouška opravňuje toliko k užívání titulu »mistra« dotčeného řemesla, a to nikoli sama, nýbrž mistr musil ještě dosáhnouti práva k držení učňů, které jest však opět vázáno na jiné podmínky. Učně zaměstnávati smí totiž ten řemeslník, který jest aspoň 24 roky stár, občansky zachovalý a buď po předepsané době učební zkoušce tovaryšské se podrobil nebo bez těchto formalit po 5 roků za sebou jdoucích řemeslo samostatně provozoval nebo v podobném postavení jako dílovedoucí byl činným. Kdo tedy nabyl takto práva k zaměstnávání učňů a podrobil se s prospěchem zkoušce mistrovské, nabyl práva k titulu mistrovskému, tedy jen čestného vyznamenání bez praktických

důsledků; podněty, aby s titulem mistrovským byly spojeny věčné výsady: výhradné držení učňů, soudní znalectví, volitelnost do určitých korporací stavovských, připuštění k veřejným dodávkám byly dosud na sjezdech řemeslnických zamítnuty.

Měli bychom tedy průkaz způsobilosti v nejpříkřejší formě, v jaké trval kdy v cechovnícko-živnostenské minulosti: předepsaná minimální doba učební, jako závěrek její zkouška tovaryšská, potom nucená léta pomocnická a na konec povinná zkouška mistrovská; jen nucený vandr ještě chybí a mistrovský hodokvas.

Avšak průkaz způsobilosti ani v historii řemesel cechovních nebyl od počátku; jako obligatorní instituce ve formě nuceného postupu výučného a zkouškového nespadá v jedno ani se vznikem cechovní organizace ani s dobou rozkvětu řemesel. Je výsledkem pozdější snahy, z dob počínajícího a potom úplného úpadku řemesel, snahy, stížití přístup do cechu a k samostatnému provozování řemesel. Musil-li původně ten, kdo se o řemeslo v městě ucházel, prokázati dílo rukou svých, bylo to dráno na prospěch konsumentů; vždyť se mu za to poskytnul v městě monopol nebo podíl na monopolu, řemeslo bylo »úřadem« a městské správy také energicky o to dbaly, aby řemeslník dobré dílo a za slušnou cenu odběratelstvu skutečně poskytoval. Kde oněch zručností potřebných nabyl, nikdo se ho netázal; dokonce již tovaryšství nebývalo nezbytnou podmínkou ku dosažení samostatného řemesla. Teprv úpadek řemesel učinil z toho, co bylo dáno na prospěch odběratelů, prostředek k obmezování nového přívalu k živnostem, a k tomu cíli pak onen původně snadný průkaz vybudován v zařízení až nesnesitelné a libovolné.

Při tom péče o spotřebitelstvo úplně se ztratila; připouštění právě uchazeči méně způsobilí spíše nežli způsobilejší, a dobře-li potom řemeslník svoje řemeslo koná či špatně, o to již dokonce se nestaráno.

Také za naší doby byla to obecná hospodářská tíseň, po roce 1873 nastalá, která vzbudila volání po průkazu způsobilosti. Není snad bez vnitřní souvislosti, že v touž dobu velký průmysl požadoval ochranu celní před soutěží cizozemskou a že tedy také maloživnostníci chtěli na státu zabezpečení a zlepšení své existence obmezením konkurence. Dnes nalézá však maloživnostník soutěž jednak ve velkopřůmyslu, jednak ve vlastním okruhu malo-výrobním, a tu zase jednak od těch, kteří v témž řemesle jako

fušeři, t. j. bez obvyklé kvalifikace odborné, jsou činni, jednak od příslušníků jiných živností, kteří v oprávnění jeho zasahají.

Požadavek průkazu způsobilosti pro továrny byl na čas i řemeslníky našimi samými opuštěn a i stálý výbor živnostenský neodvážil se jej kodifikovati, aniž se jeho maloživnostnickým členům dostalo obvyklých projevů nedůvěry. Také vláda hleděla při nynější reformní akci všemu čeliti, co by jakkoliv zasahovalo přes obor maloživností do sféry velkopřůmyslové.

Obmezil se tedy boj na vlastní pole výroby maloživnostenské, a směřuje jednak ku znesnadnění přístupu k řemeslu, jednak k úzkostlivému zachovávaní hranic oprávněností jednoho každého řemesla, má býti zabráněno vnikání živlů, předepsané — vždy tužší — kvalifikace postrádajících, a vsahování oprávněných živnostníků ve výrobní obvod jiného oboru, na nějž oprávnění jejich se nevztahuje.

V tom rozsahu byl u nás zaveden roku 1883 a vláda vyjmenovala 47 nejrozšířenějších a nejobyčejnějších živností jakožto živnosti řemeslnické; některé jiné živnosti, zejména stavební, pak podkovářství a j., z oboru řemesel ve starém hospodářsko-historickém smyslu, byly dokonce chráněny průkazem a nadto koncesí. Působí již dvacet let, velická část dnešních samostatných mistrů prošla již výučním postupem, dle novely z r. 1883 předepsaným.

Odstranilo se jím tedy t. zv. fušerství? Znamená-li fušerství neoprávněné provozování řemesla živly vůbec žádnému řemeslu se nevyučivšími, až na skrovné výjimky, ano; ale těchto živlů bývalo v řemesle vždycky málo, fušery byli ne ti, kdož řemeslo neuměli, nýbrž ti, kdo třebas velmi dobře uměli a třebas i formálně předepsanou kvalifikací vykázati se mohli, ale k samostatnému »oprávněnému« vykonávání živnosti připuštění nebyli, třebas i jen proto, že cech byl uzavřen.

Znamená-li však fušerství špatnou práci, jsou stesky na ni v Rakousku dnes tak jako před průkazem. Technický pokrok není u řemeslnictva znamenati všeobecně, a kde jest, není výsledkem průkazu, nýbrž jiných, pozitivních zařízení živnostenské správy: škol, kursů, museí, pak i časopisů odborných a pod. Fušerská práce nebývá dále vždy následkem technické neumělosti, i dobře vycvičený řemeslník dodává špatnou práci, nemá-li dobré morálky obchodní a spokojí-li se raději okamžitým větším ziskem nežli nabytím trvalého zákazníka. Tento nedostatek hospodářské morálky průkazem arci odstraněn býti nemůže.

Dále jsou potřeby konsumentů velice různé. Co nedostačí jednomu místu nebo kruhu zákaznickému, úplně uspokojí jinde, co jednomu konsumentu zdá se zcela dobrým a účelným, prohlásí druhý konsument nebo kolega-řemeslník za práci fušerskou. Tedy i práce nebo výrobek méně dokonalý není hospodářsky zavržitelný, je-li jen kvalitou a cenou přiměřen obmezenějším potřebám zákaznictva.

Neprávem se tedy průkaz způsobilosti odůvodňuje potřebnou prý ochranou obecenstva před špatnou prací; nehledě k tomu, že nikdo nezmocnil výrobce, aby mluvili a starali se za konsumenty a byli jich poručníky — jak pečují tito hlasatelé, aby konsumenti nebyli poškozováni špatnou prací a nepřiměřenými cenami živnostníků řádně vyučených?

Jsou arci druhy povolání — v živnostech v užším smyslu tak jako v činnostech jiných — kde péče o konsumenty vyžaduje průkazu způsobilosti. A na tyto případy řemeslnictvo rádo se odvolává, ukazující na povinné zkoušky učitelů, úředníků, lékařů, advokátů a j.

Avšak při těchto druzích povolání jednak běží o život, zdraví, čest, spravedlnost, výchovu budoucích generací, tedy o statky daleko cennější, nežli jsou nábytek, oděv, výkon kadeřníkův neb posluhův, jednak konsumentstvu není zpravidla možno posouditi správnost výkonu při těchto zaměstnáních tak, jako dovede posouditi zákazník, padne-li mu dobře kabát nebo je-li psací stůl zhotoven dle jeho přání a vkusu, a musí tudíž správnost postupu lékařova, učitelova, soudcova atd. býti obecenstvu aspoň formálně garantována předepsanými studii a zkouškami.

Taková povolání, na jejichž výkonu závisí blaho, život a pod. jiných lidí, jsou i ve vlastním oboru živnostenských povolání: lodivodové, lékárny, porodní báby (u nás arci z platnosti živn. řádu vyloučené), hlídači parních kotlů a pod. — i stavební živnosti sem čítati lze — ale mezi těmito, jak Sombart je zove, obecně nebezpečnými a tedy právem na průkaz způsobilosti vázanými živnostmi a všemi ostatními je fundamentální rozdíl — jaký rozdíl v následcích, podá-li lékárník místo léku jed nebo padne-li někomu špatně kabát či vesta!

Ukazuje-li se právem k tomu, že jsme se svým povinným průkazem způsobilosti řemeslnické izolovaným ostrovem mezi všemi ostatními státy (kromě mírného průkazu v Uhrách), že ho nemají ani v Anglii, Francii, Belgii a Spojených Státech, ani v Itálii, na Balkáně

a v Rusku, a že přece ve státech prv jmenovaných jak živnosti tak obchody jsou na vysokém stupni vývoje, namítají stoupenci průkazu (uvádíme »Moravského Živnostníka« č. 8. t. r.), že tam od staletí požívalo obyvatelstvo občanské svobody a volná konkurence že byla tam zásadou již na počátku rozvoje velkovýroby, »takže malé živnosti zocelily se dlouholetým bojem o existenci a naučily se hájiti svých zájmů cestou svépomoci a družstevnictví.« »Naše živnosti na takovém stupni vývoje arci daleko ještě nejsou a to vinou dřívější hospodářské politiky státu, který technickému a kapitálovému rozvoji velkovýroby poskytoval ochranné i podpůrné ruky, malé živnosti však soustavně upozadoval, organizační jich činnosti nepřál, a pak malou živnost. nedostatečně technicky vyškolenou, kapitálově slabou, organizačně nevyspělou postavil ve vír hospodářské svobody a nerovnou soutěž s převahou kapitálovou.« Pravda, ale může skutečně té nedostatečné vyškolenosti atd. s úspěchem čeliti učení a zkoušky u mistrů rovněž tak nevyškolených, k oné kapitálové slabosti a organizační nevyspělosti ani nehledíc? A jak a kdy se má živnostnictvo naše tak jako anglické, německé a j. zocelit, aby obstálo bez této opory, když se průkaz stále nezmirňuje, ale zostrňuje, a jak naproti velkovýrobě, když ta jím vázána není?

Ani zmenšení konkurence z něho neplyne, nanejvýš snížení počtu živnostníků, které mělo však — nehledíc k živnostem pro nejbližší konsum určeným — plný význam, jen když pro nedostatečné komunikace místnímu výroci také místní odbyt byl zaručen. Avšak dnes, v době usnadněné a zlevněné dopravy železniční a poštovní, osobní a nákladní, v době reklamy, insertů a cestování, přestala i u řemesla souvislost mezi místní potřebou a místní výrobou. I značné zmenšení počtu řemeslníků v místě nechrání je před soutěží přespolních, před nákupy a objednávkami obecnstva v jiných, zejména větších městech, před soutěží ostatních řemeslníků místních, technicky nebo obchodnický pokročilejších a kapitálovějších a co do rozsahu provozování své živnosti nikterak neobmezených.

Sociální závadou průkazu způsobilosti jest však, že kdo jednomu řemeslu se vyučil, pozbyl možnosti obrátiti se k jinému, třebaš příbuznému zaměstnání řemeslnickému, když v původním řemesle obživy naléztí nemůže. Moderní vývoj hospodářský uvedl jistou hazardnost ve všechna odvětví výrobní i obchodní, trpí jí rolník a velkopřůmýslník tak jako řemeslník a obchodník. Této

hazardnosti nelze čeliti průkazem, po oné starodávné pohodlnosti je na věky veta. Ale právě proto měl by dnes pro nebývalé dříve převraty konjunktur přechod od jedné živnosti ke druhé býti usnadněn, kdežto při obmezení průkazem bývají příslušníci řemesel dočasně právě hynoucích odsuzováni hynouti spolu s řemeslem a zachraňují se leckdy pouze — jindy tak nenáviděnou — volností obchodovati s výrobky jiných živností, na př. kožešníci prodejem klobouků. Nechránit průkaz způsobilosti řemeslo nikterak před změnami potřeb, módy atd. (cínaře, bednáře a hrnčíře před nádobím plechovým, parukáře, mečíře atd.), právě jako jej nechrání před nesolidní konkurencí, kterou může provozovati konkurent technicky dovedný jako nedovedný. Kdo však ve své živnosti v letech pokročilejších ztroskotá, kdo vypadne z té příhrádky stavovského rozškatulkování, do které jej vůle rodičů, původní obliba a j. okolnosti před lety uvodily, nemá přístupu k příhrádce jiné, leda by znovu chtěl prodělati dlouhou a obtížnou proceduru učednickou a tovaryšskou v živnosti nové — tomu zbude nádeničení nebo tovární práce nebo třebaš nejskrovněji placené zaměstnání sluhovské v úřadech státních, samosprávných atd.

III.

Druhým stěžejným úkolem novelly mělo býti zdokonalení dosavadního právního stavu jak co do vnější, tak co do vnitřní organizace společenstev: usnadnění tvoření odborných společenstev a rozmnožení společenstevních svazů, zvl. okresních, které mají býti poradnými orgány úřadů živnostenských, po stránce vnější, rozšíření společenstevních účelů a oprávnění, zvl. propůjčení rekursního práva, po stránce vnitřní. Větší společenstva odborná mají býti umožněna zařízením místních důvěrníků (delegátů) a připouštějí se v společenstvech sekce odborné.

K posílení společenstev obsahovala též vládní předloha v § 108. nové ustanovení, dle něhož továrníci jsou oprávněni přistoupiti ke společenstvu pro dotýčnou živnostenskou kategorii zřízenému se svolením jeho, a mají-li pro své výrobky prodejní sklady, mohou s těmito sklady přistoupiti k obchodnímu gremiu dotýčného místa se svolením gremia. V obou případech mají pak stejná práva i povinnosti jako ostatní členové společenstva a pomocníci v nich zaměstnaní jsou příslušníky dotýčného společenstva nebo

obchodního gremia. Toto členství může býti opět zrušeno buď zase vzájemným dohodnutím anebo k návrhu jedné strany po vyslechnutí obou úřadem živnostenským.

Uznáním možnosti dobrovolného přístupu továren ke společenstvům zajišťuje se jen zákonná sankce faktickému již stavu, kdežto připuštěním přístupu prodejních skladů k obchodním gremiím, tedy ne k výrobním společenstvům té které živnosti, konstruuje se vlastně jakási samostatnost prodejních skladů, jejichž obchodní oprávnění je přece pouze důsledkem prodejního práva, výrobcům příslušejícího, ne obchodním oprávněním samostatným.

Nieméně dlužno toto ustanovení pokládati za prospěšné jak v zájmu městských obchodních gremií, tak v zájmu obchodnického personálu v prodejních skladech továrních zaměstnaného. Mělo by se však jíti ještě dále: i četné podniky netovární mají ve svých prodejních krámech obchodnický personál, který má co činiti pouze s prodejem, nikoli s výrobou; personál tento je nyní příslušníkem výrobního společenstva, k němuž je přidělen zaměstnavatel-výrobce, navštěvuje pokračovací školu průmyslovou, nikoliv obchodní, do které by svojí povahou náležel, nebo se povinnosti k návštěvě průmyslové školy pokračovací, pro něj arci skoro úplně zbytečné, úplně vyhne atd.

Vládní předloha však nepřijala obligatorní přístup továrních podniků ke společenstvům, protože společenstva jsou odbornou ochrannou organizací maloživností. V permanentním výboru bylo sice mnoho chuti, rozšířiti povinný přístup ke společenstvům i na továrníky, na které by pak v přírážce k dani výdělkové spadla většina výdajů společenstevních, na konec však zvítězilo stanovisko vládní.

Aby se formální reforma stanov společenstevních nevlekla zase po léta, jak tomu bylo po roce 1883, určeno, že společenstva mají své stanovy novému zákonu přizpůsobiti; nepodají-li do 6 měsíců po uzákonění novely žádost o schválení dotyčných řádně snesených změn statutárních, předsevezme politický úřad zemský sám z úřední povinnosti změny, kterých pro přizpůsobení stanov předpisům zákona bude potřeba (§ 110., přijatý dle vládní předlohy).

Neobyčejného sesílení doznalo vládní předlohou zavádění hlediska odborného, zodbornňování společenstev, místo teritoriálního při organizaci společenstevní. U společenstev různorodých živností mohou se (§ 111.) vzájemnou dohodou nebo k žádosti alespoň

většiny (nikoli všech) členů k jedné živnostenské kategorii nebo příbuzným kategoriím živnostenským náležejících, tyto živnostenské kategorie z dosavadních společenstev vyloučiti a jako samostatná společenstva zříditi nebo k jinému stávajícímu (patrně odbornému nebo příbuznému) společenstvu přidělit. Ve stejné snaze po tvoření společenstev odborných na místě smíšených ustanovuje dále též § 111. a), že zemská vláda může i z úřední moci měniti objem společenstva jak co do přikázaných jemu kategorií živnostenských, tak co do teritoriálního obvodu a provésti změny stanov k tomu potřebné, všechno aeci po vyslechnutí zúčastněných společenstev a živnostníků, t. j. tedy přikázati živnostníky i bez jejich žádosti ke společenstvu odbornému se ztrátou dosavadního členství ve společenstvech smíšených. Výbor však seslabil tuto moc exekutivy dalším usnesením, že má-li se utvořiti odborné společenstvo, je třeba přivolení dvou třetin súčastněných živnostníků, tedy sice bez žádosti, ale ne proti odporu dotčených živnostníků.

Konečně může (§ 112.) zemská vláda živnostenské kategorie dosud v žádné společenstvo nezařazené přikázati k některému společenstvu příbuzných živností a provésti zároveň ex offio potřebné k tomu cíli změny stanov dotčeného společenstva.

Pokud jde o účely společenstev, již vládní předloha naproti dosavadnímu vytčení především společných humanitních zájmů členů a příslušníků položila stilisaci: »pěstění hospodářských, humanitních a vzdělávacích zájmů svých členů a příslušníků«. Důvodem tu byla snaha po racionelním spjetí živnostníků k účelu společného nákupu surovin, k účelu společné modernisované výroby, společného odbytu, dosažení levného a snadného úvěru, socialní péče a obsáhlého a intenzivního vybudování živnostenského vzdělávání.

V demonstrativní dosavadní výpočet společenstevních oprávněností vsunula pak vládní předloha nově:

- a) evidenci členů a příslušníků společenstva;
- b) dozor nad vzdělávacími institucemi společenstvem založenými nebo subvencovanými;
- c) potvrzování pracovních vysvědčení pomocníkům;
- d) prostředkování pojišťování členů u pojišťoven stávajících.

K tomu připojil výbor živnostenský ještě: (pěstění hospodářských zájmů. . .) »zamezováním nekalé soutěže a nekalého podbízení — nespadá sem i stanovení minimálních tarifů cenových pod

trestem pokuty (zákonem autorisované kartely)? — jakož i poskytování příliš dlouhého úvěru« v odst. druhém, a dále pod lit. i) nově »usnášení za účelem odstranění zvyků, obyčejů a novot, reelní soutěži mezi členy společenstva se přičíeích«, lit. e) pak přijata v znění »dozor nad živnostenskými vyuč. ústavy a kursy společenstvem založenými a vydržovanými, jakož i nad výstavkami učenických prací jím pořádanými a subvencovanými a pod.«

Pozoruhodnou novotu obsahuje nový § 114. a) vládní předlohy. Výjimkou ze zásady § 72. ž. ř., že totiž stanovení poměru mezi zaměstnavatelem a pomocnými jeho pracovníky je věcí volné úmluvy v mezích zákona, činí zde vláda pokus o stanovení společenstevních usancí pracovní smlouvy mezi členy společenstva a pomocnými pracovníky u nich zaměstnanými, jakýsi pokus o kolektivní, hromadnou smlouvu pracovní. Společenstva mají totiž býti oprávněna pro obvod živností svých členů v rámci zákonných předpisů dáti dle jednotlivých oborů ustanovení o počátku a konci denní doby pracovní, o přestávkách pracovních, o době a výšce mzdy a o lhůtě výpovědní. Toto určení musí se však státi a) hromadou společenstevní ve shodě s hromadou pomocnickou, b) dvoutřetinovou majoritou v obou hromadách, c) za schválení zemské vlády po vyslechnutí společenstevního svazu a obchodní komory, d) má pouze subsidiární platnost, neučinil-li majitel živnosti se svými pomocnými pracovníky smlouvou nebo v pracovním řáde úmluvu odchylnou, e) musí býti v jednotlivých dílnách přibito a f) každá hromada může dvoutřetinovou majoritou prohlásiti své odstoupení od oněch ustanovení. Podle předlohy vládní měly býti usance dodatkem ke stanovám společenstevním, což výbor zamítl. Pracovních poměrů v průmyslu nemá se tímto paragrafem vůbec býti dotčeno.

Zodborňováním společenstev živnostenských nastane v poměrně krátké době dobrovolné přestupování i úřední prikazování živnostníků k jiným společenstvům z dosavadních různorodých, i je tedy jen správně, jestliže vládní předloha — jak v praxi někde již se dělo — ustanovuje, že při přestupu živnostníků z dosavadního společenstva v jiné jsou živnostníci od nového placení taxy inkorporační až do výše poplatků u dosavadního společenstva zaplacených sprostěni, t. j. platí v novém společenstvu jen to, oč taxa inkorporační v něm je větší, nežli obnášela ve společenstvu dosavadním. Rovněž může býti stanovami určeno, že provozuje-li po smrti živnostníkově touž živnost jako pokračování dosavadního

závodu vdova nebo potomci a dědici jeho, mohou býti od taxy osvobozeni. Dále dopouští předloha možnost osvobození nemajetných učňů od poplatku za přijetí a vyučení jakož i za zkoušku tovaryšskou stanovami společenstevními, žádají-li o to zákonní zástupci učňů, jak připojil výbor. Za správné odvedení poplatků uřednických ručí společenstvu učební pán.

Určovati výši poplatků společenstevních má příslušet dle usnesení výboru nikoliv zemským vládám po slyšení společenstev — jako dle platného zákona i dle vládní předlohy —, nýbrž společenstevní hromadě; zemský úřad politický však má právo je schvalovati, a jsou-li nepřiměřeně vysoké, je snížit.

V příčině upotřebení poplatků společenstevních výbor naproti vládní předloze, která výtěžek poplatků uřednických vyhradovala úplně pro vzdělávací účely a jiné zájmy uřednické, restituoval předpis dosavadnímu zákonu bližší, že totiž má se jich užití »nejméně z polovice« k účelům uřednickým, vyjímajíc ovšem nemocenské pojišťování učňů, jehož náklady dle § 34. zákona o nemocenském pojišťování dělnickém nesou výhradně zaměstnavatelé sami. O tom, jak sluší vybíratí příspěvky pro nemocenské pokladny učňovské, mohou si společenstva dáti předpisy do stanov.

Co do jiné úhrady společenstevních výdajů dán nyní v osnově výboru společenstvům pokyn, aby vybírala příspěvky »dle měřítka výšky předepsané daně výdělkové nebo dle jiného měřítka statutárně předepsaného«.

Aby oživila sebevědomí společenstev a stupňovala jejich cit pro zodpovědnost, normovala vládní předloha v § 116. a) společenstvům rekursní právo naproti úřadům živnostenským, uznávajíc, že společenstva nemohou prý býti v jistých směrech odsouzena k úloze toliko pasivního pozorovatele. Vládní předloha obsahovala sedm případů, v kterých příslušet mělo společenstvům odvolací právo z rozhodnutí a opatření živnostenských úřadů:

1. byl-li vydán list živnostenský na živnost řemeslnou nebo byla-li propůjčena koncesse na živnost koncessovanou, jestliže společenstvo podle ustanovení §§ 14. f a 23. a v čas podalo dobrozdání a rozhodnutí živnostenského úřadu nestalo se ve smyslu tohoto dobrozdání;

2. byl-li prominut průkaz způsobilosti k nastoupení příbuzné živnosti řemeslné nebo živnosti koncessované (§ 14. c, odst. 1., a § 23. a, odst. 2.);

3. bylo-li prominuto předložení výučného listu nebo učebního vysvědčení (§ 14 c, odst. 2.);

4. bylo-li rozhodnuto o rozsahu živnostenského oprávnění (§ 36.) proti dobrozdání vyslechnutého společenstva;

5. byly-li jednotlivé živnosti ohraňeny podle okresů (§ 42.), jakož i byly-li stanoveny nejvyšší sazby (§ 51.);

6. byly-li jednotlivé kategorie živností upraveny na základě § 54., odst. 2., po stránce živnostensko-policejní;

7. ve všech vnitřních záležitostech společenstevních (VII. hlava živnostenského řádu), počítaje k nim záležitosti společenstevního uřednictví.

Důsledně k stanovisku vládnímu, že společenstvy nesmí býti nijak rušeno volné působení podniků továrních, obmezeny zde tedy případy rekursního oprávnění společenstev výhradně na — abychom tak řekli — vnitřní záležitosti maloživnostnictva.

Permanentní výbor připojil k tomu však ještě jako bod 5. »při rozhodnutích, zdali živnostenský nějaký podnik dlužno pokládati za provozovaný po továrnicku či po řemeslnicku« a jako bod 9. »při rozhodnutích, která byla dána na základě udání od společenstva učiněného« (tedy jakási funkce státního návlaďního při přestupcích živnostenského řádu) — v obou případech přes odpor vládních zástupců, že z toho vyplyne značné protahování živnostenskoprávního řízení a stížení průmyslu.

Ostatní předpisy stran rekursního práva společenstev byly přijaty dle předlohy vládní beze změny.

Na jeden důsledek tohoto dalekosáhlého rekursního práva společenstev upozornil hned 1. srpna dr. Fries: bude prý míti v zá-pětí takové rozmnožení agendy politických úřadů, že s personálem politické správě nyní přiděleným sotva se bude moci vystačiti. Nedlouho na to ministr financí dr. Kosel v svém exposé vyličoval, jak veliké procento státních výdajů pohlcují platy úřednické a že se musí pomýšleti na to, aby personál co možná již nebyl rozmnožován . . .

Při hromadách společenstevních podstatnou novotou vládní předlohy je zavedení soustavy delegátů. Zpravidla mají členové společenstva své hlasovací právo vykonávati osobně a zmocněnci se ve valné hromadě nepřipouštějí. Avšak u společenstev čítajících přes 500 členů — pokud nejde o provedení voleb anebo o usne-sení společenstva stran povinného pojištění členů na nemocenský a pohřební příspěvek, anebo ohledně zřízení hospodářských pod-

niků a podpůrných pokladen (§ 115. b) a 115. x) — má býti valná hromada složena pouze z delegátů, jichž počet a způsob volby určují stanovy. Počet delegátů musí činiti aspoň 5% členů společenstva a musí jich býti aspoň dvakrát tolik, co je členů představenstva společenstevního.

Soustava delegátů nedošla ve výboru bezpodmínečného souhlasu. Vskutku vede snaha po tvoření odborných společenstev pro celé veliké obvody teritoriální — na př. pro obvody obchodních komor — k tomu, že vznikají společenstva s tisíci členů a pěti a desetitisíci pomocníků, rozptýlených po velikém území přes výslovné nezměněné ustanovení § 106., dle kterého se má svazek společenstevní zřídit mezi těmi, kdož v téže nebo v sousedních obcích živnost provozují. V tak velikých společenstvech nebude úplná valná hromada ani pro volby nebo pro shora zmíněná usnesení možná, i je tedy soustava delegátů při této tendenci živnostenské správy absolutně nutná.

Nové a vhodné jest ustanovení (§ 118. předposl. odst.), že členové, kteří jsou pozadu s placením příspěvků společenstevních, mohou býti stanovami vyloučeni z práva hlasovacího a volitelnosti.

Delegátům pomocnické hromady v hromadě společenstevní přísluší právo účastniti se s poradním hlasem jednání o předmětech, týkajících se zájmů pomocnictva (tovaryšstva); vládní předloha měla znění »zájmů společenstevních příslušníků«, v čemž byly tudíž zahrnuty i zájmy učedníků — výbor přes přímělu vládních zástupcův pomocníkům ani toto »jisté spoluporadní právo« ohledně učňů nepřiznal, úzkoprsost zajisté zbytečná a křiklavá.

Co do organisace společenstevní provedl však výbor zásadní změnu ve vládní předloze tím, že přijal obligatornost teritoriálních svazů společenstevních. Platný zákon ze dne 23. února 1897 č. 63 ř. z. upravil otázku tvoření svazů společenských jen zcela všeobecně, že totiž společenstva jedné nebo několika obcí nebo okresů mohou k lepšímu pěstění svých zájmů spojit se dobrovolně ve svaz, a že dále, zahrnuje-li takový svaz v sobě všechna společenstva jednoho politického okresu, je výbor svazu poradním sborem živnostenským dotyčného politického úřadu okresního. Aby se organisování takových svazů usnadnilo, vypracovala pro ně vláda vzorné stanovy a určila nařízením ze dne 20. března 1897 č. 83 ř. z. kompetenci svazových výborů, fungují-li jakožto poradní sbory politických úřadů okresních. Dle zprávy společenstev-

ních instruktorů o činnosti jejich v době od 1. října 1899 do 31. prosince 1902 bylo koncem roku 1902 v celku 68 společenstevních svazů, a sice 58 smíšených a 10 odborných; svazů, jichž obvody zahrnovaly vždy celý okres politický, bylo 37, jako poradní sbory úřadů fungovalo jich však pouze 7, a z toho zase 6 na Moravě (Kroměříž město a venkov, Brno město a venkov, Prostějov, Tišnov) a jeden ve Štýrsku.

Celkem tedy poměrně málo, patrně proto, že se k funkci poradního sboru vyžadovalo spojení veškerých společenstev v okrese, takže stačila neúčast jediného, aby tato funkce svazu nevešla v život. Vládní předloha tedy usnadňovala především zřízení poradních sborů tím, že by příště stačila účast dvou třetin všech společenstev, nebo alespoň účast všech řemeslnických společenstev — nejméně však tří — v okrese, aby výbor svazu byl poradním sborem úřadu živnostenského. Jinak měly býti svazy jako dosud dobrovolné a mělo se zůstaviti volnému vývoji, má-li se při budoucí snad úpravě dáti přednost svazům teritoriálním či odborným.

Tento princip byl ve výboru živnostenském úplně zvrácen. Většina členů vyslovovala se pro povinné svazy společenstevní, aby tak organizace živnostnictva jednotně byla vybudována v okrese, zemi a státě, uskutečněno utvoření poradních sborů živnostnických při všech instancích správních a připraveno zřízení zvláštních komor živnostenských. Žádány byly obligatorní svazy okresní, komorní a zemské a poukazováno na organizace průmyslnické.

Vláda hájila princip dobrovolnosti svazů: obligatornost byla by předčasná, protože dosud ani organizace společenstev samých není všude ukončena, aniž je rozhodnuto praxí, sluší-li dáti přednost organizaci teritoriální či odborové, nucená organizace spojovala by v sobě živly různorodé — jako na př. společenstva řemeslnická a obchodní — a potkávala by se i s obtížemi národnostními a vůbec s nesnázemi, zvl. v zemích jižních, jak potvrdil z těchto zemí posl. Dr. Bartoli.

V sezení dne 3. srpna posl. Hueber dotazoval se vládních zástupců, lze-li v nejbližší době očekávati, že požadavek všeho živnostnictva po rozdělení obchodních a živnostenských komor a zřízení zvláštních komor řemeslnických dojde přivolení vlády. Živnostnictvo právě proto požaduje prý organizaci ve svazy okresní, zemské a říšské, protože neuznává dnešní komory za legální zastupitelstvo interesů maloživnostenských, společenstva chtějí o otáz-

kách výchovy učňů, zkoušek učednických a mistrovských, pokračovacího školství atd., jednati samostatně a bez vlivu jiných skupin obchodních.

Dr. Hasenöhrle odpověděl jménem vlády, že není zmocněn k závaznému prohlášení v této otázce, že by však po jeho názoru mělo býti spíše navázáno na dosavadní instituce komor obchodních a živnostenských tím, že by oddělením maloživnostenským v otázkách tohoto stavu se dotýkajících byla vyhrazena jistá větší samostatnost. Dr. Fries upozorňoval — nehledíc k tomu, že z mandátu živnostenského výboru otázka zřízení komor řemeslnických absolutně je vyloučena — na ústavní změny, jaké by zrušení dosavadních komor a zřízení samostatných komor řemeslnických mělo v zápětí.

Čeští zástupci — vědoucí, jaký význam mají právě dosavadní obchodní a živn. komory české pro skutečné povznášení maloživnostnictva i pro celkem řádné provádění a správný výklad předpisů živnostensko-právních v Čechách — ponechali tento planý boj proti komorám Němcům, z kterých mluvily staré spory a nepřátelství stran konservativních, křesťanskosociálních atd. k liberálním směrům, které dosud v četných obchodních komorách německých mají převahu. My jsme se o otázce rozdělení komor dosavadních a zřízení zvláštních komor řemeslnických vyslovili již jinde*) s hlediska hospodářského, sociálního i národnostně-politického, prohlásili jsme naopak za přednější cíl domáhati se zřízení šesté obchodní a živn. komory v Čechách pro okres českého východu a severovýchodu a na stanovisku tom trváme dosud. Myslíme ostatně, že nadšení pro samostatné komory řemeslnické bude mizeti tou měrou, jakou se — dojde-li k uzákonění a skutečné nějaké činnosti svazů okresních, komorních a zemských — budou živnostnictvu citelně vtírati také finanční důsledky rozmnožené působnosti společenstev a svazů ve stoupajících přírážkách na společenstva s jich přípojnými ústavy a na svazy společenstevní k dani výdělkové, které živnostnictvo v celku platí obnos poměrně nepatrný, takže procento přírážkové bude tím větší.

Konečně byly pro uzákonění svazů (jednot) společenstevních přijaty zásady následující: 1. obligatorní svaz zpravidla pro politické okresy; 2. zřetel k jazyku jednacímu; 3. fakultativní přistoupení společenstev ke svazům odborným; 4. obligatorní spojení

*) »O komorách obchodních a řemeslnických«, v Praze 1904, strana 37 až 48, srvn. i článek v Obzoru národohosp. 1896, str. 337.

okresních svazů v vyšší svazy (jednoty) teritoriální (komory); 5. fakultativní přistoupení obchodních společenstev ke svazům; 6. zřetel k jižním zemím.

K formulování § 130. c) (o jednotách společenstevních) na základě těchto přijatých principů zvolen redakční komitét, po jehož referátu přijat byl § 104. c) v tomto znění:

»Společenstva v oněch politických okresích, v kterých zahrnují většinu živnostníků, mají sloučiti se ve svazy (okresní svazy).

Territoriální obvod těchto svazů, který vztahuje se zpravidla na jeden politický okres, může však býti podle okolností rozšířen i na několik politických okresů, určí se po vyslechnutí společenstev politickým úřadem zemským; přidělování společenstev k takovým svazům má se díti zvláště dle jednacímho jazyka společenstev.

Z okresních svazů mají se se zřetelem k jejich jednacímho jazyku pro větší území (obvody obchodních a živn. komor, země) utvořiti politickými úřady zemskými po vyslechnutí okresních svazů teritoriální svazy vyššího řádu.

Společenstvům se zůstává se sestoupiti se dobrovolně i v odborné svazy pro širší obvody.

Společenstva pro živnosti obchodní vyhoví závazku v odstavci 1. vyslovenému i tehdy, spojí-li se v odborné svazy pro širší obvody.

Účelem společenstevních svazů (jednot) jest podporovati příslušná společenstva v plnění jich zákonných úkolů, dohlížeti k vedení správy jednotlivých svazových společenstev resp. okresních svazů a podávati dobrá zdání neb podněty v záležitostech živnostenských úřadům, jakož i obchodním a živnostenským komorám.

Zvláště jsou i povolány napomáhati humanitním, hospodářským a vzdělávacím zájmům společenstev k jednotě příslušících, organisovati při jednotě sprostředkování práce, jakož i zřizovati svazové pokladny nemocenské a podpůrné.»

Naproti vládní předloze, dle které měl býti výbor (dobrovolného) okresního svazu poradním sborem úřadu živnostenského, bylo přijato znění § 130 i) v ten rozum, že výbor (obligatorního nyní) svazu okresního resp. zemského vysílá poradní sbor pro živnostenský úřad I. resp. II. stolice v jeho obvodě se nalézající. Bližší ustanovení o kompetenci a potvrzení poradních sborů vydá cestou nařizovací ministerstvo obchodu v dorozumění s ministerstvem vnitra.

Výdaje svazů okresních a odborných nesou příslušná společenstva, vyšších svazů teritoriálních pak svazy k nim náležející, vždy způsobem ve stanovách určeným.

Ve výboru navrhoval Dr. Stojan, aby pomocnické hromady těch společenstev, která se spojují ve svaz, byly oprávněny zříditi také se své strany podobné svazy k plnění úkolů pomocnickým hromadám příslušejících. Vláda opřela se tomu, jelikož tu není onoho důvodu, který nutká společenstva domáhati se tvoření svazů, by dospěla k hospodářské součinnosti vyššího řádu. Návrh Stojanův byl pak zamítnut.

*

Práce stálého výboru byly dne 14. září zakončeny. Předseda Dr. ryt. Malachowski v závěrečné řeči konstatoval, že »výbor postupoval nezávisle a všech vlivů prost jedině dle svého nejvnitřnějšího přesvědčení, máje na zřeteli toliko jediný cíl: podporovati zájmy skutečně trpícího stavu živnostenského«; konstatoval však zároveň, že v mnoha případech nebylo docíleno shody, že ani on sám nehodlá stotožňovati se se všemi usneseními, a vyhrazuje si právo svůj osobní, od většiny výboru leckdy odchylný názor při druhém čtení bez obalu projevit.

Vláda v době odročení stálého výboru důkladně studovala jeho usnesení co do jejich účelnosti a proveditelnosti a koncem listopadu svolala živnostenský výbor k druhému čtení osnovy. Protože sporných bodů mezi vládou a výborem je co do zásad i podrobností mnoho, dosazen k jednání o těchto bodech zvláštní výbor referentský a toliko kapitola o společenstvech již nyní ve výboru částečně přehlédnuta a přijata s dodatkem vlády, že v otázkách organizace společenstev mají býti obchodní komory slyšeny vždycky stejně jako společenstevní svazy, a nikoliv pouze, jak výbor se usnesl, tehdy, když tu svazu není.

Veřejnost i parlament jsou však nyní zabrány jinou záležitostí: reformou volebního práva, vedle které zbývá i řada jiných naléhavostí státních: rozpočet, obchodní smlouvy, vyrovnání atd. A tak přes urgence živnostenských sjezdů bude snad přece ne snadný úkol reformy živnostenského řádu řešiti — kdo ví, na jakých potom základech? — teprv nový parlament.

Dr. Jos. Gruber.